БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының областЬСовединиң органы

1925 чылда үндезилеттингеи

1954 АПРЕЛЬ 18 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 79 (3016)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Эш Никита Сергеевич Хрущевка (1 арын).

Эш Н. С. Хрущевка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

СЭКП ТК-да (1 арын).

СЭКП обкомунда (1 арын).

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫН ЧЕР БОЛГАНГА НЕПТЕРЕДИР ДЭЭШ: С Коротков. — Ниитиниң ажыл-агыйы — колхозчуларның чаагай байдалының үндезини (2 арын).

Совет-чехословак садыг харылзааларынга (2 арын).

М. Дайгиранза. — Чаа-Хөл районнуң аныяктарының ортузунда культур-массалыг ажыл (2 арын).

П. Ушаков. — Малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрери — колхозчу малчыннарның эң чугула сорулгазы (3 арын).

А. С. Макаренко. — Өг-бүле кижизидилгезиниң ниити негелделери (3 арын).

Ли Хе. — Кыдат улус социализмче шилчиир дээш демиселде (4 арын).

Делгелгеге киржир эрге дээш көдээниң ажыл-ишчилериниң чарыжын калбартыр

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының төөгүлүг доктаалдарында айытынган социалистиг көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы күүлүг көдүрлүүшкүнүнүң калбак программазын амыдыралга боттандырып тургаш, чоннуң доктаамчыны өзүп турар хереглелерин хандырарынга аъш-чемниң база чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге чиг-эттиң әлбекшилин тургузарының херээнге бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бүгү совет улус-биле кады бүгү күжениишкиннерин салып турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң доктаалын ёзугаар 1954 чылдың август 1-де бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы—Москвага Бүгү-эвилелдиң доктаамал ажылдаар көдээ ажыл-агый делгелгези ажыттынар. Ол дээрге, колхозчу көдээге политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейниң чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнүн болдурган.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарыштыны калбартыр дугайында Таңды районнуң ажылчы чоннарының, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының, «Элегес» совхозтуң болгаш Сарыг-Сеп МТС-тиң ажылдакчыларының боттарынга алган социалистиг хүлээлгелери база областың бүгү колхозчуларынга, МТС болгаш совхозтар ажылдакчыларынга кыйгырыглары апрель 17-деги «Шын» солунда парлатынып үнген. Олар боттарынга тодаргай хүлээлгелерни албышаан, СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг шинтпирлерин чедиишкинниг боттандырар дээш, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир хүндүлүг эрге дээш социалистиг чарыштыны калбартырынче көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү кижилерни кыйгырып турарлар.

СЭКП обкомунуң бюрозу ол үнелиг эгелээшкинни түүлдүг деп көрген болгаш социалистиг чарыштың инициаторларының хүлээлгелерин көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга калбаа-биле таныштырарын, колхоз, совхоз болгаш МТС бүрүзү, бүгү колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары социалистиг хүлээлгелерни алырын организастаарын партия райкомнарынга, райкүүскомнарга хүлээткен.

Делгелгеге киржир эрге дээш социалистиг чарыштың инициаторларының кыйгырыгларын обдастың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери изии-биле деткинр дээрзи чугаажок! Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының сорулгазы болза, ажылчы чоннуң ортузунга политиктиг ажылды күштелдирбишаан, бүгү-ле черлерге чаа социалистиг хүлээлгелерни алырын хандырып, оларны күүседири дээш демиселге бүгү күштерни, аргаларны мобилизастаары болур. Ылаңгыя ховуларның дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидерин чугаажок хандырган турар организастыг болгаш агро-зоотехниктиг хемчегларни ажыл-агый бүрүзүнге, ооң туслуг адырларынга ажылдап кылыр эргежок чугула.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезин ажыдары бистиң чуртувустуң амыдыралынга улуг болгаш чугула болуушкун. Делгелге болза, ажылдың баштайгы түңнелдерин тодаргай көргүзүп, бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер болгаш ниитиниң мал ажылын көдүрер херекке кайгамчыктыг чедиишкиннерни боттарының эрсмаадырлыг күш-ажылы-биле чедип алганнарның алдарын бедии-биле көдүрер.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының хүлээлгези — колхозчу көдээге чарышты калбартпышаан, делгелгениң дугайында пропаганданы чорудуп, ылаңгыя аңаа кандыг көргүзүглер-биле киржирил, ооң киржикчилерине кандыг мактал шаңналдарны доктаатканыл дээрзин чонга тайылбырлап таныштырары болур. Бо чылын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге бистиң областан эвээш эвес мурнакчылар киржир. Ам делгелгеге киржиринче кандидаттарның дуржулгазын массага калбаа-биле пропагандалаары, киржикчилерниң хүрээлеңин улам өстүрери, оларның шилилгезин май 15-ке чедир доозары эргежок чугула.

Ам колхозчу көдээде эң харысалгалыг ажылдар: ниитиниң малының кыштагладыышкыны доостурунга чоокшулап, малдың массалыг ооллаашкыны болуп, часкы хову ажылдары эгелеп, тудуг ажылы калбарып турар. Кыштаглаашкынны чедиишкинниг доозуп, чайгы одарже малдың баш санын менди шилчидеринче, чаш малдарны бүрүн камгалап алырынче колхозчу малчыннарның күжүн улам мобилизастаар ужурлуг.

Бистиң мурнувуста эң соңгаарлатынмас улуг сорулга—часкы хову ажылдарының фондузун бүгү-ле черлерге калбартып, тараа культураларының тарылгазын эң кыска хуусаада, агротехниктиг бедик деңнелге зуттырары, ооң болгаш кирукан черлерни шиңгээдип алыры дээш, картофель болгаш ногаа культураларының планнарын олуртулганың чаа аргалары-биле күүседири дээш чарыштыны калбартыры болур.

Массаның инициативазын изии-биле деткип, социалистиг чарышты чер болганга калбартып, ооң чорудулгазын боттуг удуртуру партия организацияларының кол сорулгазы. Партия, комсомол организацияларының талазындан массаның ортузунга политик-массалыг ажылдың деңнелин бедидер херек. Чарышка онза кичээнгейни эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин пропагандалаарынче салыры эргежок чугула.

Чарышка кол түве болза, ооң массалыг болуру, хожудап каап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрери болур. Ынчангаш, чарыштың түңнелдерин үргүлчү үндүрери, хожудап турарларны өрү тыртып, ниити көдүрлүүшкүнү чедип алыры улуг ужур-дузалыг.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш чарышка областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күш-ажылдың кайгамчыктыг үлегерлерин көргүзүп, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың көдээ ажыл-агыйның мурнунга салган сорулгаларын күүседирин хандырарлар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарышты бүгү черлерге калбартыр!

СЭКП ТК-ның Бир дугаар секретары Н. С. ХРУЩЕВ.

Эш Никита Сергеевич Хрущевка

Ленинниң шынчы өөренікчизи болгаш Сталинның соратниги, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң шылгарангай ажылдакчызы, ажылчын аңгының алдарлыг оглу — Силерниң алдан хар харлаан хүнүңерни таварыштыр, Силерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели изиг байырын чедирип тур.

Силериң бүгү амыдыралыңарны бергениңер коммунизм дээш демиселге Силериң ачы-хавыяңарны Коммунистиг партия болгаш совет улус бедии-биле үнелеп турар.

Хамааты дайынның кадыг-дошкун үезинде, социалистиг тайбың тургузуушкуннуң байдалдарында, Ада-чурттуң Улуг дайынының аарберге чылдарында болгаш ам бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселдиң тайбың үезинде—партияның болгаш күрүнениң ажыл-чорудулгазының бүгү албан-дужаалдарынга бодуларның бүгү күштеринерни совет улустуң улуг тиилелгелерни чаалап алырынга, ооң чаагай байдалын көдүреринге, коммунизмни тургузарынга Силерге чаяатынган могаг-шылаг чок энергия-биле, быжыг туруштуг болгаш принципиалдыг бүдүш-биле берип турар.Силер.

Совет улустуң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга, коммунизмниң чаагай чоруунга улам ыңайгы чогаадыкчы ажыл-чорудулгалыг болуп, хөй-хөй чылдарда кадык чаагай чурттаарыңарны бистиң өөнүүвүс болгаш эживис, бистиң эргим Никита Сергеевич Силерге бүгү чүректиң ханызындан күзеп тур бис.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

Эш Н. С. Хрущевка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун ЧАРЛЫЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бир дугаар Секретары эш Н. С. Хрущевтуң төрүтүнген хүнүнден бээр алдан хар харлаанын хөлбаштыр база Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мурнунга ооң шылгарангай ачы- хавыязын демдеглевишаан, эш Никита Сергеевич **Хрущевка Ленин** орденин база **«Кадыр болгаш Маска»** деп алдын медальды тывыспышаан, **Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры** атты тыпсыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль.

1954 чылдың апрель 16.

Бии-Хемнин механизаторлары колхозтарже үнүпкен

ТУРАН. **(Телефон-биле).** Бии-Хем МТС-тиң механизаторлары тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелге ажылдарын доозуп, тарылгага чедиишкинниг белеткенгеш, үүс ажыг механизаторлар районнуң колхозтарында чеде бергеннер.

МТС-тиң сураглыг механизаторлары эштер Маады, Коробин, Седип, Монастыршин, Дамдың-оол болгаш оон-даа өскелер 15-аът күштүг тракторлар-биле сезонныг үеде чер сайзырадырының планын агротехниктиг негелдеге дүүштүр ажыр күүседирин база эрткен чылын чамдык кижилер га бүрүзүнден 10—13 центнер дүжүт ап турган болза, бо чылын 17 центнерден куду эвес дүжүттү га бүрүзүнден чедип алырын хүлээнгеннер.

СЭКП ТК-да

СЭКП ТК Казахстанның, Барылын Сибирьниң, Уралдың болгаш Поволжьениң кур болгаш кирукан черлерингe чаа тараалаң совхозтарны организастаарын болгаш тургузарын чазактың доктааткан хуусааларында хандырар база ол херектиң талазыбиле чер-черниң партия болгаш совет органнарынга практиктиг дузалам-чыны көргүзер сорулга-биле кур болгаш кирукан черлерни шиңгээдип алырының районнарында чаа тургустунуп турар тараалаң совхозтарның тус бүрүзүнге СЭКП ТК-ның 4—5 төлээлекчилерин чоруткан.

СЭКП ТК-ның төлээлекчилери чер-черже үнүп чоруурунуң мурнунда Москва областың элээн хөй мурнакчы колхозтарының болгаш совхозтарының ажылының дуржулгазыбиле танышкан. Рамень районуң Молотов аттыг колхозтуң ажылын оларга колхозтуң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш Н. И. Пузанчиков; «Горки—П» совхозтуун—совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш С. Г. Семенов; «Лесные поляны» совхозтуун — совхозтуң директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Ф. И. Тризна база М. Горький аттыг совхозтуң ажылын—совхозтуң улуг агроному эш Н. А. Филатов таныштырган.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң механизация павильонунга СЭКП ТК-ның төлээлекчилеринге кур болгаш кирукан черлерни шиңгээдип алырының районнарынче чорудуп турар, көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын—тракторларны, хөрзүн болбаазырадыр, тарыыр болгаш ажаар машиналарны көргүскен. Бүгү-эвилелдиң тудуг делгелгезинге МТС-терде, совхозтарда болгаш колхозтарда бүдүрүлге болгаш чуртталга бажыңнарын тударынга ажыглап турар чер-черниң тудуг материалдарының хевирлерин оларга таныштырган. СЭКП ТК-ның төлээлекчилери:

Чаа тараалаң совхозтарны организастаарының кол принциптериниң дугайында РСФСР-ниң Совхозтар министри эш Т. А. Юркиниң илеткелин;

Сибирьниң болгаш Казахстанның районнарында кур болгаш кирукан черлерге чазын чажып тарыыр кызылтастың эки дүжүттерин алырының агротехниказының дугайында Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының президентизи академик Т. Д.Лысенконуң илеткелин дыңнааннар.

СЭКП ТК-ның төлээлекчилеринге көдээ ажыл-агыйның эң чаа литератураларының, брошюраларының болгаш колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-териң мурнакчы дуржулгазының дугайында номнарның библиотекаларын база көдээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле эргежок чугула тайылбыр литературазын шилип берген. Албан херээнге ажыглаары-биле СЭКП ТК-ның төлээлекчи бүрүзүнге «ГАЗ—69» деп чиик автомашинаны бергилээн.

Чаа черлерни шиңгээдип алырының районнарынче номнар

Кур болгаш кирукан черлерни шиңгээдип алырының районнарында чаа библиотекаларны тургузуп турар. Оларны тургузарынга чурттуң үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң коллективтери чорудар номнар чыырын организастап, аңаа киржип турар.

Днепродзержинскиде Дзержинский аттыг металлургия заводунуң ажылчыннары тус бүрүзүнде-ле 1000 номнарлыг ийи библиотеканы четчелеп чыгганнар. Оларның аразында марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдары, А. С. Пушкиниң, Л. Н. Толстойнуң, А. П. Чеховтуң, А. М. Горькийниң чогаалдары, совет чогаалчыларның номнары, көдээ ажыл-агый литературалары бар. «Правда» солун аттыг заводтуң вагон тудугжулары, Орджоникидзе аттыг заводтуң кок-сохимиктери болгаш хоорайның өске-даа бүдүрүлгелери шак ындыг библиотекаларны чорудуп турар. Ворошиловград областың дагжылары кур черлерже 33 библиотекаларны чорутканнар.

Москва—Киев демир орууның профэвилел организациялары Казахстанның көдээ механизаторларынга элээн каш библиотекаларны белеткеннер. Ол библиотекадарда политиктиг, уран-чечен болгаш эртемнептерел литературалары бар.

Москва бассейнинин шахтёрлары Алтай крайже 12 муң ажыг том номнарны чоруткан. Олар Алтайның аныяк механизаторлары күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болурун күзээн чагааларын ол номнарга кошканнар.

Латвияның демир орукчулары Сонгу-Казахстан областың Ленинский районунуң совхозтарынче политиктиг, уран-чечен болгаш көдээ ажыл-агый литератураларының 5 библиотекаларын чорутканнар. Саратов областың МТС-теринче чорудары-биле Одесса хоорайда база библиотекаларны чыып четчелеп турар.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге көргүзүглер шилиишкини

КИЕВ. Украинаның совхозтарында Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге көргүзер эң эки малдарны шилип алыры эгелээн.

Хөй-хөй совхозтар мыйыстыг бода малдың кызыл хову уксаазын өстүрүп турар. Ол бедик продуктулуг уксаадан Днепровск областың Буденный аттыг совхозтуң «Эра» деп инээн делгелгеге көргүзер. Ол инек чыл иштинде хүн санында дөрт удаа саарга 7 муң 367 килограмм сүттү берген болгаш чай үезинде хонукта ортумаа-биле 36,5 килограмм сүттү берип турган.

Украинада эң нептерээн Миргород уксаалыг хаваннарны Полтава областың Декабристер аттыг совхозделгелгеге киирер. Ол совхоз 16 баш арыг уксаалыг хаваннарны делгелгеге белеткеп турар.

Асканий уксаалыг нарын дүктүг хойлар Украинаның совхозтарында оларның бүгү баш санының үштүң бири кезиин эзлеп турар. Николаево областың Шмидт аттыг совхоз 17 муң хойларлыг. Ол совхоз бодунуң делгелгеге көргүзер чүүлдериниң аразынга чылда кыргып алыр дүгү 14,5 килограмм болур 105 килограмм деңзилиг кошкарны чорудар. Бо кошкарның дүгүнүн узуну 8,5 сантиметр. Оон ынай кыргып алыр дүгү 6,8 килограмм болур 48 килограмм деңзилиг хойну база чорудар.

(СЭТА).

СЭКП обкомунда

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш колхозтарга, совхозтарга болгаш МТС-терге социалистиг чарыштың дугайында

СЭКП обкомунуң бюрозунуң **доктаатканы болза:**

1. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында Таңды районнуң ажылчы чоннарының, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң, «Элегес» совхозтуң болгаш Сарыг-Сеп МТС-тиң ажылдакчыларының алган социалистиг хүлээлгелерин болгаш областың бүгү колхозчуларынга, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларынга кыйгырыгларын чүүлдүг деп көөр.

2. Чарыштың инициаторларының алган хүлээлгелерин көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга калбаа-биле таныштырып, колхоз, совхоз болгаш машина-трактор станция бүрүзү, колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары социалистиг хүлээлгелерни алырын организастап, оларның күүселдези дээш демиселге ажылчы чоннарны мобилизастаарын партия райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга хүлээдир.

3. Колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-терниң социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрерин ийи хуусаада: июнь 1-ге чедир болгаш көдээ ажыл-агый чылының доозулганының соонда 1954 чылдың декабрь 1-ге чедир организастаар.

4. Социалистиг чарыштың тиилекчилери — мурнакчы районга, колхозка, МТС-ке болгаш совхозка тыпсыры-биле СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир дөрт Кызыл Туктарын тургузар.

Пландан ажыр продукция

УФА. Стерлитамакскиниң Ленин аттыг заводунуң станок тудугжулары май 1-ге чедиишкинниг ужуражыр дээш чарышпышаан, апрельдиң ийи неделязының дургузунда графикти бир хонук мурнаан. Олар чыл эгезинден бээр пландан ажыр бедик бүдүрүкчүлүг он-он станоктарны бүдүрүп үндүргеннер. Ам бүдүрүлгеде дериглерниң 90 хуузун ажылдың дүрген чурумунче шилчиткен.

Москваның болгаш Москва областың бүдүрүлгелериниң мурнакчы коллективтериниң үлегерин эдербишаан, заводтуң ажылдакчылары бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

* * *

НИЖНИЙ ТАГИЛ. Москваның бүдүрүлгелериниң коллективтериниң кыйгырыынга харыы кылдыр Нижний Тагилдиң дагжылары болгаш металлургтары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидери дээш чарышты калбартканнар.

Даг рудазының бүдүрүлгелериниң ортузунда Үшку Интернационал аттыг рудниктиң коллективи эки ажылдап турар. Руда тывыжын мында чыл эгезинден бээр бүгү шахталар графиктен мурнай күүседип турар. Кан эзилдирикчилери Пугачев, Козлов, Фурсов олар ай эгезинден бээр бүгү эзилдириглерни графиктен мурнай кылганнар.

(СЭТА).

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫН ЧЕР БОЛГАНГА НЕПТЕРЕДИР ДЭЭШ

Ниитиниҥ ажыл-агыйы—колхозчуларныҥ чаагай байдалыныҥ үндезини

С. КОРОТКОВ,
Чуваш АССР-ниҥ Вурнарский районунуҥ Сталин аттыг колхозунуҥ Даргазы, Социалистиг Күш-ажылдыҥ Маадыры.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак көдээ ажыл-агыйны улам ыҥай шиитпирлиг көдүреринив, колхозчу бүдүрүлгени бүгү талалыг хөгжүдериниҥ база көдээниҥ ажыл-ишчилериниҥ материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалын бедидериниҥ делгеренгей программазын айыткан.

Бешки беш чылдыҥ төнчүзүнде Сталин аттыг артель гектардан тараа культураларыныҥ дүжүдүн 200 пудтан эвээш эвести алыр деп санап турар бис. Картофельдиҥ, ногааларныҥ болгаш өске-даа культураларныҥ дүжүдү хөй өзер. Бис малдыҥ баш санын дыка көвүдедип, ооҥ продуктулуун бедидер деп бодап турар бис. 1954 чылда артель тарылга, шынаа болгаш одар черлериниҥ 100 гектар бүрүзүнден 260 центнер суттү болгаш тарылга чериниҥ 100 гектар бүрүзүнден— 50 центнер хаван эҥдин алыр.

Тараа ажылы болза, бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниҥ үндезини болур деп СЭКП ТК-ныҥ сентябрь Пленумунуҥ доктаалында айтып турар. Сөөлгү чеди чылдарныҥ дургузунда бистиҥ колхозка тараа, бобы болгаш крупа культураларныҥ гектардан чылда алыр ортумак чыылдазы 21 центнер болган. Дүжүттүҥ чайгылыш чок өзүлдези—ховунуҥ болгаш мал чеминиҥ шын тарылга эҥелчештирилгелерин непереткениниҥ түҥнели болур. Бисте ийи он шөлдүг болгаш бир тос шөлдүг тарылга эҥелчештирилгелерин хөй чылдыг сигеннериҥ ийи шөлү-биле аралаштыр тарыыр кылдыр шиҥгээдип алдынган.

Сиген тарылгазы черниҥ үүрмек хөрзүнүн тургузар болгаш ооҥ дүжүттүүн бедидер арганы берип, а ол ышкаш ниитиниҥ мал ажылынга быжыг чем-суурну хандырып турар. Тарылга эҥелчештирилгелеринде хөй чылдыг сигеннериҥ кезилде шөлү 350 гектар четкен. Эрткен чылда гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 120 центнер бедик шынарлыг сигенни ажаап алган. Көдээ ажыл-агый культураларыныҥ бедик дүжүттерин алырынга канчаар-даа аажок улуг рольду хөрзүн болбаазырадылгазыныҥ шын системазы, органиктиг болгаш минералдыг удобрениелерни четчир санныы-биле төгери база ойнап турар.

Бистиҥ колхоз. республикага хөрзүнү ханыладыр аҥдарар талазы-биле дуржулганы бир дугаарында эгелээн. Органиктиг болгаш минералдыг удобрениелерни төккен хөрзүнүҥ ханы аҥдарылгазы үнүштерге эҥ дээре байдалдарны тургузуп турар. Вурнарский МТС-тиҥ Социалистиг Күш-ажылдыҥ Маадыры Иван Проньканиҥ удурткан ийиги трактор бригадазы чайын, күзүн аҥдарар черниҥ ханызын 30—35 сантиметр кылдыр чорудуп турар.

Бис тарылга эҥелчештирилгези бүрүзүнге бир-бир шөлдү чыл бүрүде өдектелдирип турар бис. Бир гектар черге 40—50 тонна өдекти болгаш 7—8 центнер минералдыг удобрениелерни төп турар бис.

Кара-довуракты эвес зонаныҥ байдалдарынга элбекшилдиг удобрениелерни төккенде, хөрзүннүҥ ханы аҥдарылгазы дүжүттериниҥ дыка хөй немелдезин берип турар. Бо дугайын мындыг саннар чугаалап турар. 1951 чылда 30 сантиметр ханы аҥдарган болгаш бир гектарга 50 тонна чедир тус черниҥ удобрениелерин төккен участоктарга чазын чажар кызылтастыҥ гектардан алыр ортумак дүжүдү 47 центнер четкен. Аҥдарар черниҥ ханызын 30—35 сантиметрден ажыр ханылатканда гектар бүрүзүнден 50,1 центнер кызылтасты болгаш 54,3 центнер суланы алган.

Ажыл-агыйга өске-даа агротехниктиг аргаларны база калбаа-биле непереткен турар. Тараа культураларыныҥ тарылгазын үүгле райончуткан эки сорттарныҥ үрезиннери-биле чорудуп турар. Бир гектар черге чажар үрезиниҥ нормаларын мынчаар тургускан: чазын чажар кызылтасты 2,5 центнерни, көктарааны 2 центнерни болгаш суланы 1,9 центнерни. Тарылганы колдуунда кызыы одуруглуг болгаш белдирлешкек аргалар-биле чорудуп турар бис.

Черниҥ хөрзүнү болгаш агаар бойдустуҥ байдалдары чаҥгыс-аай болуп турза-даа, бистиҥ районнуҥ кожавыста турар колхозтарда тараа культураларыныҥ дүжүдү бистиинге бодааргa дыка чавыс болуп турар деп чугаалаар херек. Ол болза, өске колхозтар агротехниктиг хемчегленниҥ бүрүн комплексизин боттандырбайн турары-биле тайылбырлатынар.

Колхозчулар улуг сагыш салыышкынын үүгле тараа культураларыныҥ дугайында эвес, харын техниктиг культураларныҥ дугайында база салып турар. 1953 чылда артель 70 гектар лённу тараан. Лённу эки дүжүттерлиг болгаш элбек удобрениелерлиг участоктарга тараанныҥ ачызында артель бо культураныҥ бедик дүжүдүн база алган. Лённуҥ гектар бүрүзү-ле биске 5000 рубльдиҥ орулгазын берген.

Эрткен чылда ногаалар шынаа черлерге тарытынган. Ногааларны сагыш човаҥгыры-биле ажаап тургаш, колхозчулар гектар бүрүзүнден 400 центнер капустаны болгаш 350 центнер огурецти өстүрүп алган.

Ниитиниҥ мал ажылын улам ыҥай хөгжүдер талазы-биле хемчеглериниҥ планын ажылдап кылбышаан, биске картофель бүдүрүлгезин дыка көвүдедири херек тур деп түҥнелли үндүрген бис. Бис ынчалза-даа чер эвээш болганыныҥ чылдагаанында ону чаа черлерни шиҥгээдип алырынаҥ күсели-биле боттандырып шыдаваан бис. Ынчангаш тарылга эҥелчештирилгелерин чыырар ужурга таварышкан. Арыг кур черниҥ орнунга картофель тараан кур черни тургускан болгаш ооҥ күсели-биле 1953 чылда картофель тарылгазыныҥ шөлүн 60-дан 250 гектар чедир көвүдеткен. Чайын аҥдарган черге картофель олуртулгазыныҥ дуржулгазы кайгамчыктыг түҥнелдерни берген. Бүгү шөлдүҥ гектар бүрүзүнден алган картофельдиҥ дүжүдү 200 центнер, а ооҥ ниити чыылдазы 50 муҥ центнер четкен.

Бисте ниитиниҥ мал ажылы быжыг чем суурга үндезилээш, чедиишкинниг хөгжүп орар. Ам колхозтуҥ фермаларында 2417 баш продуктулуг мал болгаш ооҥ иштинде 160 саар инектер санатынып турар. Артель тарылга, шынаа болгаш одар черлериниҥ 100 гектар бүрүзүнде 20 баш мыйыстыг бода малдыг, 40 хаваннарлыг, 36 хойларлыг, 167 баш янзы-бүрү куштарлыг болуп турар.

1953 чылда бир инектен ортумаа-биле 2500 литр сүттү саап алган, бир хойдан алыр дүк кыргылдазы 2,6 килограмм четкен, төрүүр хаван бүрүзүнден 18 хаван оолдарын алган. Эрткен чылда күрүнеге 336 центнер эҥтти, 91.000 литр сүттү, 41.000 дагаа чуургазын дужааган болгаш саткан. Моон аҥгыда хөй-хөй хаван эҥдин колхоз рыногунга сайгарган. Мал ажылындан алыр акша орулга бир миллион рубльге четкен. А артельдиҥ 1953 чылда бүгү орулгазы ийи чартык миллион рубль ажыг болган.

Малчыннар улуг кичээнгейни малдыҥ семиртилгезин болгаш хаваннаныҥ немелде чемгерилгезин организастаарынче көрүндүрүп турар. Эрткен чылда 49 баш мыйыстыг бода малды болгаш 92 хойну эки семиртип алган бис. Дириг деҥзизи ортумаа-биле 100—110 килограмм турар кылдыр чүс-чүс хаваннарны немелде чем-биле хандырган. Бо чылын немелде чемгерилгеге 1000-дан эвээш эвес хаваннарны тургузар бис.

Эҥ чоокку ийи—үш чылдарда биске малдыҥ баш саны дыка өскен турар. Симменталь уксааныҥ саар инектериниҥ саны үш чартык катап көвүдээр.

Қышкы үеде колхоз инек бүрүзүнге 25 центнер сигенни, 70—80 центнер шыктыг чемнерни, 0,5—0,6 центнер концентраттарны белеткеп алган. Оолдары-биле кады хаван бүрүзүнге 65 центнер картофельди болгаш 7 центнер концентраттарны курлап арттырган.

Инектиҥ сүт саалдазын бедидеринге оларныҥ чайгы ажаалдазы улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол үеде инектерни тускай үскен одарларга одарладып турар. Чайгы ажаалданыҥ баштайгы хүннеринден эгелээш-ле инектерни баштайгы үеде силос-биле, ооҥ дараазында ногааҥ сиген-биле, а күзүн—мал чеми свёкла, тыква болгаш концентраттар-биле немей чемгерип турар.

Ниитиниҥ бүгү малы чылыглатынган кажаалар-биле хандыртынган. Инектиҥ туйбу-биле кылган ийи кажаазын, 500 баш хаван кирер кажааны, ийи силос башнязын, мал чемгерер кухняны тудуп алган бис.

Колхоз бүдүрүлгезиниҥ бүгү адырларыныҥ хөгжүлдези бир гектар тарылга черинден алыр орулганы чыл келген тудум-на бедидер арганы берип турар. 1952 чылда бистиҥ колхозка бир гектар тарылга шөлүнден алыр акша орулга 662 рубль, 1953 чылда 1290 рубль болган, а 1954 чылда 2000 рубль чедир өскен турар.

Артельдиҥ акша орулгаларыныҥ өзүлдези артельдиҥ байлактарын көвүдедир арганы берип турар. Артельдиҥ хуваашпас фондузу ам дөрт миллион рубль ажып турар. Колхоз 10 автомашиналарлыг.

Артельдиҥ ниити ажыл-агыйы—колхозчуларныҥ материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалыныҥ чайгылыш чок өзүлдезиниҥ үндезини. Артельдиҥ кежигүннери мурнунда бир күш-хүнүнге ортумаа-биле 2 килограмм тарааны, 3 килограмм ногааларны, 5 килограмм мал чемнерин болгаш 2 рубль 50 копеекти ап турган. 1953 чылда күш-хүн бүрүзүнге 3 килограмм тарааны, 6 килограмм картофельди, 3 килограмм ногааларны, хуузунда малынга 6 килограмм чемнерни болгаш 4 рубльди тывыскан. Колхоз бүдүрүлгезиниҥ мурнакчылары үүгле тарааны безин 200—300 пудту алганнар. Чижээ, артельдиҥ кежигүнү Александр Першуткин ажылдап алган күш-хүннеринге 319 пуд көктарааны болгаш кызылтасты, Николай Бурлаков—262 пудту, колхозчу Пелагея Наумова—260 пудту, Варвара Сатеева—263 пудту алган.

Бистиҥ колхозчуларывыс чаагайжыдып кылган чаа бажыннарны тудуп ап турар. Сөөлгү ийи чылдарныҥ дургузунда 50 ындыг бажыннар туттунган. Бажыҥ бүрүзүнде электри, радио бар. Бүгү колхозчуларда инектер, а ол ышкаш хаваннар, хойлар, куштар бар. Коъдан участоктарында картофельди, ногааларны болгаш фруктуларны олуртуп өстүрүп турар.

Ниитиниҥ ажыл-агыйын быжыдар болгаш хөгжүдер дээш, көдээниҥ ажыл-ишчилериниҥ материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деҥнелин бедидер дээш демиселге кол рольду бистиҥ партия организациязыс ээлеп турар. Ол бодунуҥ күрээлеҥинде 62 коммунистерни каттыштырып турар.

Эр, херээжен колхозчуларныҥ бүгү бодалдары болгаш үүткүлдери СЭКП ТК-ныҥ сентябрь Пленумунуҥ бистиҥ мурнувуска салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринче угланган. Ховy бригадаларында болгаш мал ажылыныҥ фермаларында бедик дүжүттерни алыр дээш, ниитиниҥ малажылыныҥ бедик продуктулуу дээш социалистиг чарыш чоруп турар. Артель чазын чажар тараанныҥ шилиндек үрезиннерин уруп алган, ховуларда 20 муҥ тонна өдекти, 800 тонна минералдыг удобрениелерни төккен. Чазын чажар тараанны үүгле күзүн хандыр аҥдарган черлерге тарыыр бис. Кызылтасты чажарын белдирлешкек болгаш кызыы одуруглуг аргалар-биле чорудар бис. Бисте мал кыштагалдыышкынын организастыг чоруп турар.

Бо хүннерде колхозчулар болгаш механизаторлар тудуг ыяжын, туйбуну, цементини сөөртүп турар. Инектиҥ туйбу-биле кылган бир кажаазын инек саар чери-биле кады тудуп алыр бис. Автосуггарылга, саалда агрегаттары фермага деритинип тургустунар. 15 машина турар гаражты болгаш өске-даа чамдык ажыл-агый тудугларын тудар бис.

Қандыг-даа көдээ ажыл-агый артели колхозчу тургузугнуҥ күүлүг күштеринге таянмышаан, ниитиниҥ ажыл-агыйын дүрген хөгжүдерин, аная үндезилээш колхозчуларныҥ материалдыг болгаш культурлуг чаагай байдалын чайгылыш чок көдүрерин чедип ап шыдаар деп чүвени бадыткаар арганы хөй чылдыҥ дуржулгазы биске берип турар.

ЧАСКЫ ХЕРЕЛ

Частыҥ хүнү чаагай херел
Чайынналып чырып келди.
Чалгынналган ыры, диҥмит
Чаҥгыланып ужуп үндү.

Кызыл-Дагныҥ баарында
Кызыл туктуг турлаг турду.
Қызыдактыҥ бригадазын
Қыстар, оолдар уткуп алды.

Тракторнуҥ диҥмит-даажы
Дыннаксанчыг магалыг-дыр.
Дыргы-Сарыг эрткен шөлү
Дырап каан дег дескі чыдыр.

Ак-Даш болгаш Инек-Дашта
Часкы ажыл хайны берди
Ажыл-ишчи колхозчулар
Чарыш-биле тудуп кирди.

Қаскан буга эриин ажыр
Хайнып шуурааан суг-даа батты.
Сумун арык агымнарын
Суггатчылар башкарып тур.

Шагбан-Терек, Инек-Даштыҥ
Чалбак чаагай шөлдеринде
Қожукчулар, чажыкчылар
Қожамыктап ырлажып тур:

Қызыл-Тайга колхозунуҥ
Қыстары бис, оолдары бис.
Қылыр тудар ажыл-ишке
Қызымак бис, салымныг бис.

Л. Чадамба.

Чөөн-Хемчиктиҥ ховуларында

ЧЫРГАКЫ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниҥ бүгү кежигүннери СЭКП ТК-ныҥ февраль-март Пленумунуҥ доктаалы-биле танышкаш, бо чылдыҥ тарылга планындан ажыр 300 ганы, ооҥ иштинде 200 га кур черни тарыырын база бо чылын суггат чок черлериниҥ га бүрүзүнден ортумаа-биле 12 центнер, суггаттыг черлерден 16—18 центнер дүжүттү өстүрүп алырын шиитпирлеп алган.

Ховy бригадалары тарылга шөлдериниҥ шыгын базырып илииртээрибиле апрель 14-те 3 трактор-биле ажылдап кирипкен.

* * *

Кур болгаш куруккан черлерни шиҥгээдип алыр талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуҥ Калинин аттыг колхозу эҥелээн хемчеглерни чорудуп турар.

Чыргакыныҥ Қара-Суг аксы деп черде 500 гектар шөлдүг 2 километр узун дурттуг суггарылга бугазын эш Мөҥгениҥ удуртканы 30 ажыг колхозчулар казып аштаан. Қызыл-Чыраада үр үеде ажыглалга кирбейҥ турган куруккан 120 ажыг гектар шөлдүҥ хараганын ол-ла колхозчулар арыглап аштаан. Колхозчулар Байыр-оол, Бопай, Хунан-Кара олар буга казып, хараган туруп аштаар ажылдыҥ нормазын 150—200 хуу күүседип турган. Чаа черлерни шиҥгээдип ажыглаарыныҥ ажылы үргүлчүлеп турар.

Б. КУУЛАР.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуҥ «Коммунизмче орук» колхозунуҥ ховy бригадазыныҥ кежигүннери 30 ажыг кижи чаа черлерни шиҥгээдип алыры-биле Хараганныг-Дагда, Көк-Талда болгаш Ооваш-Хавакта 300 ажыг га черлериниҥ хараганын туруп, аштап турар. Бо чылын ол черлер ажыглалга кирер.

Чаа черлерни ажыглалга киирериниҥ белеткел ажылын чорудуп турар колхозчуларныҥ ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Кур черлериниҥ хараганын, дажын аштап арыглаар талазы-биле колхозчулар Таан, Өөдей, Чууна, М. Чудурукпай болгаш К. Көк олар ажыл нормазын хүн-бүрүде 150—200 хуу күүседип турар. Партия организациязыныҥ агитаторлары Маадыр-оол, Сотна, Сүмбүү олар ында ажылдап турар колхозчуларга СЭКП Төп Комитединиҥ февраль-март Пленумунуҥ доктаалыныҥ талазы-биле таныдылганы чоруткан.

К. БОРА-КӨЖЕ.

Ирик-өдектиг саважыгаштарны чедир белеткээр

Қызыл районнуҥ «Баян-Хем» колхозу бо чылын 15 гектар картофель, 7 гектар ногаа культураларын тарып олуртур. Колхозта ам үүгле 10 тонна картофель үрезини бар, амдаа 20 тонна херек. Колхоз баштаар чери картофель үрезинин баш бурунгаар тып алырыныҥ хемчеглерин чорутпайн келген.

Колхоз ирик-өдектиг саважыгаштарны 15 муҥ кезекти белеткээр турган, ам херек кырында үүгле 9 муҥ кезекти белеткээн. Картофель үрезинин тып алырынын болгаш ирик-өдектиг саважыгаштарны четче белеткээриниҥ хемчеглерин доп-дораан чорудары чугула.

Н. ТОРЖУ.

Совет-чехословак садыг харылзааларынга

Совет-чехословак садыг чугаалажыышкыннарыныҥ чедиишкинниг доозулганыныҥ түҥнелинде бо чылдыҥ апрель 15-те Москвага ССРЭ биле Чехословакияныҥ аразынга 1954 чылда бот-боттарынга бараннар солчурунуҥ дугайында протоколга ат салдынган.

1954 чылда үр хуусаалыг садыг дугуржулгазыныҥ доктаатканы солчуушкуннар-биле-даа деҥнээрге, 1953 чылда чедип алдынган бараан саарылгазы-биле-даа деҥнээрге, бот-боттарыныҥ аразынга бараннар солчулгазыныҥ хемчээлиниҥ улам ыҥай улгадырын протокол көрүп турар.

Совет Эвилели болза, Чехословакияга тарааны, аъш-чем бараннарын, хөвеҥни, дүктү, өҥнүг металлдарны, демир болгаш марганец рудаларын, минералдыг удобрениелерни, көдээ ажыл-агый машиналарын болгаш тракторларны, үлетпүр дериглериниҥ элээн хөй хевирлерин, а ол ышкаш Чехословакияныҥ улус ажыл-агыйынга эргежок чугула өске-даа чүүлдерни бээр.

Чехословакия болза, Совет Эвилелинге пассажирлериниҥ дизель-электроходтарын, хем буксирлерин, электростанцияларны, энергепоездилерни, дизель-моторларны, краннарны, демир кезер станоктарны, дарганналга-тапталга дериглерин, химия, аъш-чем болгаш чиик үлетпүрүҥ дериглерин, дүктен болгаш хөвеҥ-саазындан кылган пөстерни, хөм идиктерни, чигирни болгаш улустуҥ хереглелиниҥ өске-даа бараннарын бээр.

Протоколга ат салганнар болза: совет таладан—даштыкы садыг министри И. Г. Қабанов, чехословак таладан—даштыкы садыг министри Р. Дворжак.

Чаа-Хөл районнуҥ аныяктарыныҥ ортузунда культур-массалыг ажыл

Совет улустуҥ бүгү талалыг культурлуг негелделерин хандырар талазы-биле Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улуг хемчеглерни ап келген. Ажылчы чоннарныҥ чогаадыкчы мергежилин хөгжүдеринге, көдээниҥ бот-тывынгыр уран-чүүлүн чечектелдиреринге бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Улустарныҥ чогаадыкчы ажылында бот-тывынгыр уран-чүүл чугула черни ээлээн. Ажылчы чоннарныҥ ортузунга уран-чүүлдү нептередири, культура-массалыг ажылды күштелдирери болза, комсомол организацияларыныҥ чугула сорулгаларыныҥ бирээзи болур. ВЛКСМ-ниҥ Чаа-Хөл райкому болгаш комсомол эге организациялары сөөлгү үеде көдээге культура-массалыг ажылдарны элээн экижиткен. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниҥ ажылыныҥ идейлиниҥ болгаш уран-чечениниҥ деҥнели көскүзү-биле бедээн.

Бо чылын район девискээринде бот-тывынгыр уран-чүүлдүҥ чеди коллективтери организастатынган. Ында янзы-бүрү хевириҥ 34 бөлгүмнери бар. Уран-чүүл бөлгүмнериниҥ киржикчилериниҥ хөй нуруузу комсомолчулар болгаш аныяктар болуп турар. Көдээниҥ бот-тывынгыр уран-чүүлүнүҥ Бүгү-россий көрүлдезинге белеткел районга багай эвес организастатынган. Эрткен чылын бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнеринге 47 кижи киржип турган, а бо чылын 482 кижи чедир өскен. Бөлгүмнериниҥ сценага көргүзер оюннары хөй болгаш янзы-бүрү апарган. Ыланғыя бо чылын оларныҥ программазы онза чаартынган.

Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниҥ чоокта чаа болуп эрткен район көрүлдезинге 7 коллективтерден 275 кижи киришкен. Аная колхозтарныҥ бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтери эки түҥнелдерни көргүскен. «Тиилелге» колхозтуҥ бот-тывынгыр уран-чүүл коллективи бирги черни алган. Оон ыҥай Молотов аттыг колхозта болгаш Қара-Суг суурда, район төвүнде бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтери база-ла эки түҥнелдерни көргүскен. Ол болза, көдээде культураныҥ чечектелиишкининиҥ дугайын херечилеп турар.

Бот-тывынгыр уран-чүүлдүҥ область көрүлдезинге Чаа-Хөл райондан киришкен коллектив бирги черни эҥелээни анаа-ла таварылга эвес. Ол болза, уран-чүүл коллективтериниҥ киржикчилериниҥ бот-тывынгыр чогаадыкчы ажылыныҥ эки түҥнели болур. Ыланғыя Молотов аттыг колхозтан Дакпай, Шура, «Тиилелге» колхозтан Докаш, Чаа-Хөл суурдан Пактина, Стал-оол олар боттарыныҥ эки талантыларын көргүскеннер. Бот-тывынгыр уран-чүүлдүҥ Бүгү-россий көрүлдезинге бистиҥ районнуҥ төлээлери база барганнар. Бүгү-россий көрүлдезиниҥ түҥнел концертинге хөөмей ырын күүсеткен эш Дакпайны көрүкчүлер мактаан.

Районнуҥ комсомол организациязы культура-массалыг ажылдарны улам экижидериниҥ хемчеглерин ап турар. ССРЭ-ниҥ Дээди Совединге соҥулдалар чоруп турарыныҥ үезинде болгаш февраль-март айларныҥ дургузунда колхозчулар ортузунга 23 концерттер көргүзүлделерин организастаан. Ам район төвүнүҥ культура бажыныҥ чанында 80 кижи киржикчилиг 5 бөлгүмнер бар. Ында танец болгаш шин бөлгүмнери эки ажылдап турарлар. Бөлгүмнериниҥ киржикчилери Қара-Суг суурга, Ленин аттыг, Сталин аттыг болгаш «Тиилелге» колхозтарныҥ колхозчуларынга барып концерттер көргүскеннер. Ол ышкаш «Тиилелге» болгаш Молотов аттыг колхозтарныҥ уран-чүүл бөлгүмнери доктаамал ажылдап турарлар. Ында комсомол комитеттериниҥ секретарьлары Чыбаа, Байлак олар уран-чүүлге аныяктарныҥ сонуургалын көдүргеннер.

Ынчалза-даа бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниҥ ажылын экижидериниҥ чугулазын чедир үнелеп көрбейн турар партия, комсомол организациялары болгаш суму Советтери бар. Ыланғыя Сталин аттыг болгаш Ленин аттыг колхозтарда ол ажыл дендин багай организастатынган.

Улустуҥ уран талантыларын илередир болгаш деткиир херекти ВЛКСМ райкому болгаш районнуҥ культура чырыдыышкын килдизи көдээниҥ бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниҥ ажылын улам ыҥай экижидери-биле ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негетинип турар. Чоннуҥ культурлуг негелделерин хандырары бистиҥ хүндүлүг хүлээлгевис болур.

М. ДАЙГИРАНЗА,
ВЛКСМ Чаа-Хөл райкомунуҥ секретары.

Бөлгүмнериниҥ өөредилгезин шынаржыдар

Барыын-Хемчик районнуҥ «Комсомол 30 чылы» колхозта СЭКП төөгүзүнүҥ допчу курзун өөренириниҥ бөлгүмү өөредилгезин эрткен чылдыҥ октябрь 1-де эгелээн. Бо аразында бөлгүмнүҥ ажылында четпестер үргүлчүлеп, пропагандист Доржу-Даваанын кичээлге белеткел чогундан хөй кичээлдер үзүлген. Пропагандистиҥ эрттирген кичээлдери солун эвес, чалгааранчыг болгаш үүгле номнар, солуннар номчааш, а амгы үениҥ болуушкуннары-биле кичээлдерни холбаштырбайн турар.

Дыннакчыларныҥ хөй кезии мынчага чедир чаҥгыс-даа айтырыг харыылап көрбээннер. Дыннакчыларда конспект тургузар, демдеглелдер кылыр, немелде материалдар-биле ажылдаар кижилер чок. Бо талазыбиле пропагандист дыннакчылардан негелде кылбайн турар.

Бөлгүмнүҥ кичээлин понедельникте эрттирер чаҥгыс-аай чурум турбуже, эш Доржу-Даваанын сонуургалы-биле ол чурум сагытынмайн турар. Ооҥ ужурундан чамдык дыннакчылар кичээлди хөй удаа үзүп турар. Дыннакчылар Тавак-оол, Агбаан, Амырбит, Октя, Соскур-оол, Данзын олар февраль, март айларда кичээлдерге олурушпааннар.

Партия өөредилгезиниҥ куду деҥнелде, шынар чок эртип турарын партия райкомунуҥ пропаганда болгаш агитация килдизи (эргелекчизи Мижит-Доржу) билип турза-даа хемчег албайн турар. Райкомнуҥ төлээлери чаҥгыс-даа катап кичээлге олурушпаан.

САИН-БЕЛЕК.

Месткомнар даргаларыныҥ семинары

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Район төвүнүҥ бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында болгаш көдээ черлерде профэвилелдериниҥ чер-чер комитеттериниҥ даргаларыныҥ 4 хонуктуг семинары чоокта чаа Чадаана хоорайга болуп эрткен.

Семинар организастыг бедик деҥнелге эрткен. Ооҥ 41 кижи санныг киржикчилери профэвилелдериниҥ чоокта чаа болуп эрткен эвилелдер аразыныҥ үшкү область конференциязыныҥ доктаалын, ССРЭ-де күш-ажыл дүрүмүнүҥ кол-кол айтырыгларын, профэвилелдериниҥ организас-массалыг иштики ажылыныҥ дугайын болгаш өске-даа чугула айтырыгларны таныжып өөренген.

ПОЧТАЧЫ КЫС

Барбажыынче солуннарны
Бар-ла шаанче дыгып алган,
Божуу-далаш, кудумчулап
Почтачы Галя кел-чор.
Қатырымзаан аныяк кыс —
Галя каяа барбас дээрил?!
Четкен чери аная шупту:
«Четирдим?» — деп сөглээн турар.
Чүге дизе, Галинаныҥ
Чуктешкилиг барбажыында
Шупту чоннуҥ чагыглары
Сувуразы ында чоруур.
Амы-хуунуҥ чагааларын,
Албан-черниҥ бижиктерин,
Почтачывыс саадтпайн
Боду-биле чедирип бээр.
Күзеичиг бистиҥ аалчывыс
Күжүр эрес почтачыга
Чону ынчаш өөрүп турар
Чолушкаштыҥ уткуп алыр.

С. МОЛДУРГА.

Малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрери— колхозчу малчыннарның эң чугула сорулгазы

СЭКП Төп Комитедиңиң сентябрь Пленуму болза, ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринче болгаш ооң продуктулуун бедидеринге угландыр дыка чугула хемчеглерни айыткан. Ниитиниң малының баш санын өстүрериниң кол үүлү малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыры болур.

Малдың чаш төлүн хорамча чокка өстүрер талазы-биле эки көргүзүглерни чедип ап турар колхозчу малчыннар областың колхозтарында эвээш эвес. Чижээ, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хой фермазы (эргелекчизи эш Коптев) дөрт муң баш хире хойлуг, оортан бо кыжын чаңгыс-даа хорамча чок болган. Ол ферманың төрээн хойларының 100 хураганнары менди. Ол колхозтуң баштай төрээн 32 инектериниң бүгү бызаалары бүрүн алдынган. Бызаа ажаакчызы эш Фунтикова бызааларны эки ажаап, өстүрүп турар. Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң мурнакчы хойжузу эш Даваа төрээн 101 хойларның бүгү чаш хураганнарын, ол ышкаш эштер Лакаа, Базыртай олар херек кырында төрүтүнген 60 ажыг хураганнарны менди алган.

Ындыг болза-даа, элээн хөй колхозтарда малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр талазы-биле ажыл амдыгаа чедир эки тургустунмаан. Бистиң областың чамдык колхозтары мал чемнериниң бүдүрүлгезин болгаш белеткелин багай организастап, мал кажааларының тудуунуң планын күүседирин хандырбайн органындан мал кыштагладыышкынынга болгаш малдың баш санын камгалаар чорукка берге байдалдар таваржып турган. Мал чеми чедишпестээр чорук Таңды районнуң «Кызыл партизан», Жданов аттыг, Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», «Ленинчи орук», Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарында бар.

Тес-Хем районнуң колхозтарында беш муң ажыг баш хойларның болгаш өшкүлерниң деңгели ортумактан куду болгаш 1500 баш шээр маддың күжү кончуг арган. Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик», «Кызыл тараачын», Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук», «Большевик», Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозларының хойларының күжү дыка арган. Ол колхозтарның малында чамдык хорамчалар бар болуп турар. Малдың ажаалгазы болгаш чемгерилгези багай организастатынып турганының ужурундан Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң чүс баш хою болгаш Ворошилов аттыг колхозтуң бежен, Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң чеден баш хаван оолдары хорамчалыг болган. Жданов аттыг колхозтуң хаван фермазының эргелекчизи Бочкарёваны, хаван ажаакчызы Тулиняны онаашкан ажылынга онза харыысалга чок болганы дээш ажылындан дүжүрген болгаш чогуур харыысалгага киирери-биле оларның дугайында материалды прокуратураже шилчиткен.

Колхозтар бүгү чүзүн малдарның чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, эки ажаар төлээде, ферма бүрүзүнге дүн-хүннүң дежурныйларын доктаамал тургузар, чаш малдың бар кажааларын эки дериир болгаш чаа кажааларны немей тудар, кажааларның иштин үргүлчү кургаглаар хемчеглерни хандырар ужурлуг. Оолдаан малды чемгерилге-биле болгаш суггат-биле доктаамал хандырар. Бир эвес ооң ажаалгазы кошкаар болза, малдың күжү кудулаар болгаш сүдү соглу бээр. Хураганнаан хойларны баштайгы хүнден эгелээш хөй эвес санныг кылдыр бөлүк-бөлүк тургузары чугула. Мырынай чаш хураганнарлыг хойлар бөлүк бүрүзүнге эвээш санныг тургустунар болза улам эки. Аргалыг болза, оларны назынының болгаш өзүлдезиниң аайы-биле тус-тус бөлүктерге үзүп тургузар херек.

Хураганнары төрүтүнге-ле 20 хонган 50—75 баш хойлар бир бөлүкке азы бир ай болган хураганнарлыг 100—120 баш хойлар база бир бөлүк кылдыр үстүнер. Хураганнариың хөй кезии бүдүн чартык ай четкен, аңгы-аңгы үстүнген хойларның бөлүктери ниити чаңгыс коъданга турар. Мал оолдап турар үеде болгаш хураганнарны ажаап өстүрериниң баштайгы хүннеринде 75—100 башты бир малчын ажаар.

Хураганнарны эки ажаап тургузарынга бир чугула негелде болза, баштайгы хүннерден эгелээш оларның чемгерилгезиниң үезинде арыг-шеверни шыңгыы сагыыры болур. Хой хураганнаан соонда эмиин чылыг суг-биле чуур, а хөй эвес соданы сугга холуптар болза, улам эки, ооң-биле чергелештир малчыннар хойларның эмиглерин долгандыр дүгүн кыргып кааптар болза, хураганнарны дузалыг болур.

Шээр малдың чаш төлүн эки өстүрериниң ооң чемгерилгезин чогуур өйүнде хандырар чорук улуг ужур-дузалыг. Хой хураганнааш, 30 минута хире болганда, ооң чаш хураганы бир дугааргы чемгерилгеге кирер, бир эвес ону чогуур үезинде чемгербес болза, ол хураган суларап баксыраар. Чаа төрүтүнген хураган иезиниң сүдүн хөй эвести эмер, ынчалза-даа, 2—3 шак болгаш-ла үргүлчү ээп турар. Хойжулар ол байдалды өөренип көргеш, хураганнарны дүн-хүн дургузунда үргүлчү чемгерер, иелерин тып, эдерип турар кылдыр чаңчыктырар, оларның өзүлдезин хайгаараар, бир эвес аарыг тывылза, ону чайладырының хемчеглерин доп-дораан чорудар хүлээлгелиг.

Колхозтар инектерниң саалдазын бызааларынга эдиктирип эмзирбейн тургаш чорудар ужурлуг. Бызааларны менди өстүрериниг бир чугула чүүл болза, оларның ажаалгазын болгаш чогуур өйүнде чемгерилгезин чөп организастаары болур. Чемгерилге үезинде арыг-шеверни шыңгыы сагыыры малдың чаш төлүн эки өстүрериниг чугула негелдениң бирээзи болур. Малчыннар болза, төрээн инектиң эмиин чылыг суг-биле эки чуур, а марганец даштың кошкак эзилдириишкинин ол сугга холуптар болза улам эки, эмигни чугган соонда ыяавыла арыг аржыыл-биле кургадыр чодар. Инек саарынга, ылангыя бызаа чемгереринге болгаш суггарарынга хереглээр демир хууннарны саанчылар болгаш бызаа ажаакчылары ажыглаарының мурнунда арыглап, хайындырган изиг суг-биле чуп алыр херек. Олар чемгерилгени чорудар үелерин барымдалап тургаш, баштайгы 3—4 хүннерде бызааларны инектериниң уурак сүдү-биле хүнде 4 катап, ооң дараазында үеде 3 катап чемгерер.

Бызаалар болза, чылыг болгаш ыяавыла кургаг, арыг-шевер кажаалар-биле хандырынган турар. Ынчангаш кажааларның ишти хүн бүрүде арыг-шевер болгаш он хонук санында чугай-биле дезинфекцилетинген турары чугула. Бызаа ажаакчызы бызаа бүрүзүнүң байдалын тодаргай билип алыр болгаш оларны менди өстүрерин хандырар ужурлуг. Төрүтүнгеш үш неделя болган бызааларны концентрат болгаш көк сиген-биле чемгерер. Баштайгы хүннерде оларга 50 грамм сула холаан сүттү, а сигенни болгаш хайындырган сугну, туралааны-биле берип болур. Бызаалар баштай сүт-биле чемгертинген соонда бир шак хире болгаш суг ишкен турар. Төрүтүгнениннден бээр 2 ай четкен бызааларга арыг чиг сугну берип болур. Малдың чаш төлүн болгаш төрүтүнгеннерге дээш бызааларга, анай, хураганнарга болгаш хаван оолдарынга дең хемчээлдиг дус, чугай, сөөк далганы дээн ышкаш минералдыг немелде чемнерни хүн-бүрүде бээр херек.

Амгы үеде колхозтар малын кышкы одарлардан часкы одарларже шилчидип турар. Частың бо берге үезинде малдың деңгели улам баксыраар болгаш ооң массалыг оолдаашкыны болур. Колхозчу малчыннар чазагларның одарларынче малды организастыы-биле шилчидери чугула. Колхозтар чазагларга чаш малдың кажааларын четчири-биле белеткээр болгаш оларның иштин база хүн-бүрүде арыг-шевер, кургаг тургузар херек.

Чаш малды эки доруктурарының болгаш малдың продуктулуун бедидериниң бир чугула негелдези болза, часкы, чайгы одарларны чөп ажыглаары болур. Колхозтарның мурнакчы малчыннары малды сүрүп одарладырының аргазын ажыглап турар. Ол арганы бүгү мал фермаларынга нептередип ажыглаар ужурлуг. Малга одарлар 4—5 азы 6 кезек участоктар кылдыр хуваатынар, оларны ынчаар хуваарда, одар черлериниң оътсигенин база өөренип көөр. Хуваатыныган одарларының участок бүрүзүнге тус-тус бөлүк малдар беш-алды хүн дургузунда одарлатынган турар. Бирги участокка одарладыышкынның сөөлүнде мал ийиги участоктуң одарынче шилчиир. Ындыг арга болза, мал хүн-бүрүде чаа оътту тып чииринге болгаш одарны катап ажыглаарынга ажык-дузаны берип турар.

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң малчыны К. Лопсан, Сталин аттыг колхозта малчын Х. Тыртык, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң малчыны Х. Чигжит олар одар ажаалгазының ажыктыг аргазын ажыглавышаан, чыл санында-ла бир баш аныяк малга дүн-хүнде 900—1000 грамм деңзини немеп турган. Кажан одарлар система чок ажыглатынып турганда, мыйыстыг бода малдың чаш төлүнүң дүн-хүнде немелде деңзизи 400—500 грамм болуп турар.

МТС-терниң болгаш колхозтарның мал ажылының тускай эртемниглери малдың чаш төлүн өстүрер херекке мурнакчы методту нептередириниң дугайында колхозчу малчыннарга практиктиг дузаламчыны көргүзери негетинип турар. Малдың чаш төлүнүң чемгерилгезиниң болгаш ажаалгазының дугайында колхозчу малчыннарның семинарларын мал ажылының тускай эртемниглери чорудар. Олар колхозтарның баштаар черлери-биле кады кышкы одарлардан часкы, чайгы, күскү одарларже малды белеткелдиг шилчидерин, чемнер бүдүрүлгезиниң болгаш мал кажааларының талазы-биле часкы ажылдардан эгелээш, келир кышка чогуур өйүнде белеткелди чорударын хандырар.

Кыш төнген, малды кыштагладыышкындан чазагладыышкынче шилчидип турар үе болза, колхозтарның мал ажылының эң-не берге болгаш харыысалгалыг үези болур. Фермаларда мал массалыы-биле оолдап эгелээн. Бо чорук болза, колхозчу малчыннарның болгаш мал ажылының тускай эртемниглериниң малдың чаш төлүн бүрүн менди алыр дээш хүн-бүрүде онза кызымак ажылдаарын негеп турар. Бо харыысалгалыг үеде ажыл кошкак чорутунар болза, мал төлүнүң баш санынга хорамча таваржып болур. Колхозтар малдың хорамча когаралын болдурбас дээш мал чеминиң бүгү бар курлавырын чөп ажыглаар херек.

Малдың чазаглаашкынын чедиишкинниг эрттирерин, чаш малдарны бүрүн камгалап алырын хандырар херекке районнарның партия, совет организациялары тода удуртулганы улам күштелдирери негетинип турар. Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле совет эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганың методун малчыннарның ортузунга калбаа-биле нептередири чугула. Колхозчу малчыннарның, мал ажылының тускай эртемниглериниң харыысалгалыг хүлээлгези—малдың чаш төлүн менди камгалап алырын болгаш ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планын долдур болгаш ажыр күүседирин хандырары болур.

П. УШАКОВ.

А. С. МАКАРЕНКО

Өг-бүле кижизидилгезиниң ниити негелделери

(Төнчүзү. Эгези № 78 (3015) солунда).

(Ада-иелерге хамаарыштыр лекция)

Силерниң бодуңарның аажычаңыңар, ол эң шиитпирлиг үүве ол. Уругну силер үүгле, кажан ооң-биле чугаалажып, азы ону өөредип тура, азы ону дужаап тура кижизидип турар бис деп бодаванар. Силер ону силерниң амыдыралыңарның базым бүрүзүнде, бажыңга силер чок-даа тургаш, кижизидип турар силер. Силер канчаар кеттинер силер, өске улус-биле канчаар чугаалажып, өске улус дугайында канчаар чугаалап турар силер, силер канчаар өөрүп азы хомудап турар силер, өңнүктер болгаш дайзыннар-биле канчаар ужуражып турар силер, силер канчаар катырар болгаш солун номчуп турар силер—бо шуптузу уругга улуг ужур-дузалыг. Шинчиде бичии-ле өскерлиишкинни уруг эскерип каар азы билип каар болза, силерниң бодалыңарның бүгү-ле эргилдеп бээр, силер ону оваарбас-даа силер. А бир эвес силер бажыңга дөңгүн азы мактаныкчы, азы арагалаар, ооң кедерезе иени дорамчылап бактаар болзуңарза, ажы-төлүңерге эң хоралыг саңдарны чедиргениңер ол, оларны силер бакка кижизиде бергениңер ол, ынчангаш силерниң ол төлеп чок ажы-чаңыңар эң муңгаранчыг уржукту өскүдер апаар.

Ботка төрелдиң негелдези, бодунуң өг-бүлезинге төрелчи хүндүткел, бодунуң базым бүрүзүн төрелчи контрольдаары бир дугаар болгаш эң чугула кижизидилге методу олдур.

А ынчаарга ажы-төлдү кижизидериниң кандыг-бир эң кажар рецептизин тывар херек, ынчалза-ла херек чаягаар бүде бергени ол дээр, ындыг ада-иелер чамдыкта база таварышкылаар. Оларның бодалы-биле алырга, бир эвес ук рецептини тергиин чалгааның холунга тутсупса, ук рецептиниң дузазы-биле ол, күш-ажылга ынакшылдыг кижини кижизидиптер: бир эвес ону бузурукчуга берипсе, рецепт ак-сеткилдиг хамаатыны кижизидеринге дузалаптар, мегечиниң холунга ол база-ла кайгамчыктыг үүвени кылыптар болгаш уруг шынчы кижи болуп өзер дээш өске-даа.

Ындыг элдеп-кайгамчык үүвелер турбас. Бир эвес кижизидикчиниң бодунда улуг четпестер бар болза, кандыг-даа рецептилер дузалап шыдавас.

Ол четпестерже баштайгы кичээнгейни салыр херек. А оптаашкыннарга хамаарыштыр көөр болза, педагогиктиг оптаашкыннар турбас ужурлуг деп үүвени кезээ мөңгеде утпаза чогуур. Бакчыаанныг, чамдыкта оптаашкыннарга бүзүрээр кижилер база тургулаар болдур ийин. Чамдык кижилер кеземчениң онза аргазын бодай шаап алган, өскези кандыг-бир шаңнал хевирин тыва шаап алган, үш дугааргылары бажыңга бар-ла шаа-биле катырынчыг өтүнүүшкүннер кылып, уруглар хөгледир, дөрт дугааргылары коя аазаашкын-биле хээлилеп турарлар.

Ажы-төлдүң кижизидилгези эң-не шыңгыы, эң-не бөдүүн болгаш ханы, шынчы шинчини негеп турар. Силерниң амыдыралыңарның эң-не шынчызы бо үш шынарга дүгжүр ужурлуг. Мегечи чорукту, овуузуннуг байдалды, кочуургак чорукту, хамаанчок көрүүшкүннү хензигни-ле немей кааптар болза, кижизидилге ажылы чедимче чок болганы ол. Ол дээрге, силер кезээде-ле бүрзүе сыңзый берген чоруур дээни ол эвес—анаа-ла сеткилиңерден шынчы болуңар, силерниң сагыш-сеткилиңер, силерниң өг-бүлеңерде болуп турар үүлдүң үезинге болгаш ужур-утказынга дүгжүп турар болзун.

Кижилерниң мурнунда турар ёзулуг сорулгаларны улустуң көрүп билиринге оптаашкыннар шаптык кадып турар болгаш олар бир дугаар ээлчегде ада-иелериниң боттарын хөгледип, үе-шагны хөйнү ээлей бээр.

Ынчаарга хөй-хөй ада-иелер үе-шагның четпезин хомудаарынга дыка-ла ынактар!

Ада-иелер ажы-төлү-биле үргүлчү кады турар болза, эки болбайнаан, бир эвес ада-иелер оларны кажандаа көрбейн турар болза, ол кончуг багай. Ынчалзажок черле шын кижизидилге, уругларны ада-иелер мырыңай-ла карактан чайлатпазын негевейн турар дээрзин чугаалаары эргежок чугула. Ындыг кижизидилге черле хора чедирип болур. Ол характериниң шоваалаң эвезин өөскүдер, ындыг ажы-төл улуг улустуң ниитилелинге эмин эртир чаңчыккаш, оларның сеткил-сорук өзүлдези эмин эртир дүрген болур. Ада-иелер ооң-биле мактанырынга ынактар, ынчалзажок сөөлүнде барып, чазыг кылганынга бүзүрээрлер.

Силерниң уруулар үүнү кылып турарын, кайда туруп турарын, кымнар ону долганып турарын эки билир ужурлуг силер, ынчалзажок, ол үүгле силерниң хууда саңдарыңар адаанга турардан аңгыда, амыдыралдың хөй янзы саңдарларының адаанга турар төлээде, силер аңаа эргежок чугула хосталганы бээр ужурлуг силер. Мооң-биле кады, ону таарышпас азы харын хоралыг-даа саңдарлардан кортуу-биле хоора чарылдырар ужурлуг бис деп бодаваңар. Янзы-бүрү хандыкшылгалар-биле, өжээтен болгаш хоралыг кижилер-биле ол амыдыралга черле таваржы бээр апаар. Оларның ужурун тыптар, оларның-биле демисежир, оларны чогуур өйүнде танып билир кылдыр, аңаа билиишкинни бээр ужурлуг силер. Хагдынчак кижизидилгеге тускайлаң манап олуруушкун-биле ону ажылдап кылып болбас. Мооң ужурундан силер ажы-төлүңерге эң-не янзы-бүрү хүрээлээшкинче черле эрттирер ужурлуг силер, ынчалзажок кажан-даа оларның бараанын ажыт киирбеңер.

Ажы-төлге чогуур өйүнде дузалаары, оларны чогуур өйүнде доктаадып тургузары, башкарары эргежок чугула. Мынчангаш уругнуң амыдыралынга үүгле доктаамал эдилгелерни киирип турары силерден негетинер, ынчалзажок ол дээрге, холдан салбазы ол эвес. Ол айтырыгны чогуур үезинде тодазы-биле көөр апаар бис, ам бистиң аңаа доктаай бергенивис ужуру, үүгле үе-шаг дугайында чугаа болу бергининден болду. Кижизидилгеге хөй үе-шаг эвес, а эвээш үе-шагны мөргежилдиг ажыглаар херек. База катап катаптаалы: кижизидилге болза, кезээде чоруп турар, кажан силер бажыңыңарга чок туруңарда безин.

Кижизидилге ажылының ужур-утказы уруг-биле силерниң чугааңарда,уругга силерниң дорт саңдарыңарда, а силерниң өг-бүлеңерниң, силериниң хууңарда болгаш хөй-ниитичи амыдыралыңарны организастааныңарда болгаш уругнуң амыдыралын организастааныңарда дээрзин ам силер билип апканыңар чадавас. Кижизидилге ажылы дээрге, хамыктың мурнунда организакчының ажылы. Мынчангаш бо херекке аар-саар үүве турбас. Силер үүнү-даа аар-саар үүве кылдыр адаар үүлүңер бар, ооң дугайын уттур эргеңер чок. Силерниң амыдыралыңарда азы силерниң уруулар амыдыралында кандыг-бир улуг үүвени тускайлааш, ол улуг үүвеже бодуңарның бүгү кичээнгейиңерни салгаш, а өске артканын ап октаптар болзуңарза, ол коргунчуг чазыг болур. Кижизидилге ажылынга баглаар кандыг-бир бант, (кожаа), азы бөртүгеш, кандыг-бир ойнаарак—олар шуптузу-ла—уругнуң амыдыралынга эң улуг ужур-дузалыг үүвелер-дир. Эки организация дээрге, бичии-даа тодаргай, аар-саар үүвелерни ажыт киирбезинде болур. Аар-саар үүвелер доктаамал, хүн-бүрү, шак-бүрү хөделип турар болгаш оорган амыдырал тургустунар. Ол амыдыралды удуртуру, ону организастаары силерниң эн-не харыысалгалыг сорулгаңар ол болур.

Дараазының беседаларынга өг-бүлеге кижизидилге ажылдарының тус-тус методтарын көөр апаар бис. Бөгүнгү беседа киирилде болур.

Бөгүнгү чугаалатынган үүлдү допчулап түнээлиңер.

Артык шүүдел болур катап кижизидилге-биле сөөлүнде барып шүүдевес төлээде, шын кижизидерин ораалдажыр херек.

Силер, чаа совет өг-бүлени удуртуп турар силер дээрзин бодаар херек. Ол өг-бүленің шын структуразын болдунар-ла арга-биле чедип алыр херек.

Кижизидилге ажылының тода сорулгазы болгаш программазы боттуң мурнунга бар болган турары эргежок чугула.

Уруг дээрге, үүгле силерниң өөрүшкүнүң эвес, ол болза, келир үениң хамаатызы-дыр, чурттуң мурнунга ону дээш харылаар силер дээрзин кезээде сактып чоруур херек.

Хамыктың мурнунда боду эки хамааты болур болгаш бодунуң хамааты бот миннинишкинин өг-бүлеге база киирер херек.

Бодунуң хуузунда аажы-чаңынга эн-не шыңгыы негелдени тургузар херек.

Кандыг-даа рецептилер болгаш оптаашкыннарга идегевес херек. Шыңгыы, бөдүүн, ак-сеткилдиг болур херек.

Үе-шагның хөй чарыгдалынга идегевес херек, уругну удуртуп билир херек, а ону амыдыралдан хоорулдурбас херек.

Кижизидилге ажылында кол үүве болза, аар-саар үүвелерни кичээнгейлиг өөренип көрүп тургаш, өг-бүленің амыдыралын организастааары болур.

Орузундан очулдурган

Т. Шангыр-оол.

Чедиишкиннерни улам быжыглаар

Кызылдың башкы институдунуң партия организациязы партийжи-политиктиг ажылды экижидип турар.

Институтта «Совет башкы», «Найыралдыг коллектив» болгаш «Тергиин эки билиг дээш» деп хана солуннар көрүштүг кылдыр үүнүп турар. «Совет башкы» солуннуң редколлегиязында Стрибольшикова, Комбуй-оол, С. Бадыраа олар эки ажылдап, солуннуң материалдарын бедик деңнелге үндүрүп, четпестерни узуткаарынче угланган шүүмүүлелдиг материалдарны үргүлчү үндүрүп турар. Чижээ, лекциялардан озалдап турар студентилерни болгаш кошкак өөренип турарларны карикатурага шын көргүскеннер.

Кызылдың башкы институду, бо чылын бистиң областа дээди өөредилгениң баштайгы башкыларын белеткеп үндүрер. Аңаа холбаштыр башкы кадрларның билиин быжыглаар болгаш байыдарынга дузалыг лекцияларны организастап турар. Аңаа педагогика эртемниң башкызы М. Е. Митрефанов, марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң башкылары А. А. Селеменев, Е. И. Скирипов, дыл эртемниң башкылары Е. И. Коптева, Н. С. Кононова олар эки киржип турарлар.

Партбюро, профэвилел организациязының ажылынга удуртулганы экижиткен. Ооң түңнелинде студентилер ортузунда күш-культураның янзы-бүрү хевирлериниң маргылдаалары чорутунган. Эки шыдыраачылар, күш-культураның шилиндектери институтта бар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар үезинде ажылдап турган 40 ажыг агитаторларны улам быжыглап, оларга партийжи даалгаларны берип турар. Агитаторлардан Шукайло, Чернышева, Вшиков, Санкова, М. Маадыр-оол, Чюдюк олар эки ажылдап, партийның XIX съездизиниң директиваларын, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының доктаалдарын пропагандалап турарлар.

Институттуң улуг залынга тускай массалыг кежээлерни, лекция, илеткелдерни үргүлчү организастап турар.

Партия организациязының массалыг хуралынга өөредилгениң баштайгы чартыының түңнелин болгаш ийиги чартыының сорулгаларын чугаалашкан.

Г. БАЛЧИР.

Тудуг ажылынче чогуур сагышты үүге салбайн турарыл

Каа-Хем районда «Большевик» колхозтуң баштаар чери тудуг ажылын чугулалап көрбейн турар. Бригаданы ажылчын күжү-биле четче хандырбаан болгаш ооң бригадиринге 1953 чылдан бээр 4 кижи солушкан. Мооң чылдагаанындан бригадага чаңгыс-аай удуртулга чок болгаш ажыл организастыг эвес болуп турган берген.

Тудуг бригадазының амгы бригадири эш Мелентьев бригаданы ёзулуг удуртпайн, тудугжуларның күш-ажылын чөп организаставайн, харын боду тудуг шөлүнде болгаш черде тыяш белеткелинде тудугжуларга хүн бүрү барбайн, 3—4 хонганда эрендей ёзу-биле оларның кылган ажылын хүлээп алырынга өйлежип турар. Организастыг удуртулга чок болганындан бригаданың чамдык кежигүннери ажылга үнмес азы 10—11 шакта ажылче эгелеп үнүп, хүнде ажыл нормазын күүсетпейн турарлар.

Колхоз бо чылдың тудуунга 1033 кубометр ыышты белеткээр тургаш, үүгле 707 кубометрни тайгада кескен, а суурда ыяш дүшпээн.

Тудуг бригадазынга партияның агитас-массалыг ажылы чорувайн турар.

1954 чылдың тудуг планын күүседир дээш колхоз баштаар чер чогуур хемчеглерни ап чорудары чугула.

Д. ДАГБА.

Мал төлү менди

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малы кидин-не оолдап турар. Малдың чаш төлүн менди өстүрер дээш демисел болза, ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң чугула үүлү болур. Колхоз чоокку хүннерге чедир төрээн 650 баш шээр малдан 665 баш анай, хураганнарны, төрээн 52 инектериниң бызааларын, 35 белерниң кулуннарын бүрүн камгалап алган.

Малдың чаш төлүн хорамча чокка доруктуруп, ооң ажаалгазын экижидип турар колхозчу малчыннарны демдеглээри чугула. Коммунист эш Дамбаажык 150 хойдан 156 хураганны, эш Даржаа 156 хойдан 158 хураганны, инек кадарчызы эш Канды 35, эш Очур 15 инектериниң бүгү бызааларын камгалап алган. Ол ышкаш чылгычы эштер Байыр-оол, Попай, Хунан-Кара олар ам төрүтүнген кулуннарны менди ажаап турар.

Колхоз чазагларга чаш малдың 5 кажааларын туткаш, ажыглалда киирген.

К. БОРА-КӨЖЕ.

Калинин аттыг колхозтуң малчыннарында

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчикте бистиң корреспондентивис эш Д. Сюрюн-оолдуң медээлеп турары болза, Чыргакының Калинин аттыг колхозунуң малчылары ниитиниң малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырар дээш демисешпишаан, биче эвес чедиишкиннерни чедип ап турарлар.

Малды эки ажаалдага тургузуп, төрээн малдарның чаш төлүн менди камгалап ап турар мурнакчы малчылар колхозта хөй. Чижээ, колхозтуң хойжузу Монгуш Чоланың коъданында 322 хой кончуг хүр кыш ашкан. 203 төрээн хойларындан ол 205 хураганны бүрүнү-биле камгалап алган. Ам төрүүр 100 ажыг хойларының чаш төлүн база-ла шуптузун менди өстүрүн доруктурарын үлегерлиг хойжу хүлээнип турар.

Амга чедир ол колхозтуң 41 инектери бызаалаан. Оларның төлү эки доругуп турар. СЭКП обкомунуң ийиги пленумунуң доктаалынга дүүштүр колхозтуң инекчилери 15 инекти бызааларындан чаргаш, сүт саалдазының көргүзүглерин экижидип турар. Инектер мурнунда бызаалыг сагдырып тургаш, хүнде 2 литр хире сүт берип турган болза, ам 4 литр ажыгны берип турар апарган.

Чөптүг негелде

Өвүр районнуң төвү—Хандагайтының тудуг-сууру чыл келген тудум сайзырап, чурттакчы чону көвүдеп турар. Суур чурттакчыларының амыдыралы чаагайжаан тудум, оларның культурлуг негелделери база өзүлдеде.

Суурнуң чурттакчы чонунуң культурлуг негелделериниң бир чугулазы—чунар бажың амга чедир бо суурда чок болуп турар. Ол дугайында районнуң хурал-суглаазынга айтырыгны тургузуп, парлалгага каш удаа шүүмүүлеп келген.

Ынчалзажок, байдал хевээр артып турар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Кыдат улус социализмче шилчиир дээш демиселде

Ли Хэ

1953 чылда Кыдат планныг экономиктиг тудуушкуннуң үезинче кирген болгаш бирги беш чыл планын боттандырып эгелээн.

Ол шилчилге үезинде Кыдаттың Коммунистиг партиязының чиңгине шугумунуң дугайын чугаалавышаан, эш Мао Цзэ-дуннуң айытканы болза:

«Кыдат Улус Республиканы тургусканындан эгелээш социалистиг чаартылгаларны колдуунда доозарынга чедир шилчиишкин үези болур. Ол шилчилге үезинде партияның чиңгине шугуму болгаш төп сорулгалары болза, элээн үргүлчүлелдиг үе иштинде чурттуң социалистиг индустриализациязын чоорту боттандырары, көдээ ажыл-агайны, кустарлыг бөдүүн үлетпүрүү база хуу садыгны болгаш үлетпүрүү социалистиг чаартырын чоорту боттандырары болуп турар. Ол чиңгине шугум болза, бистиң бүгү ажылывысты чыруп турар айтыкчы болур. Кандыгдаа ажылды оон хоорук чорудары дээрге, барын үзелдиг азы чөөн үзелдиг алдагдалын кылганы апаар».

Кыдаттың Коммунистиг партиязынга удуртурган Кыдатта революстуг шимчээшкин ийи чадалардан: чаа демократтыг революциядан болгаш социалистиг революциядан тургустунуп турар. Кыдат Улус Республиканы тургусканы-биле холбаштыр Кыдатка чаа демократтыг революцияның үези колдуунда доозулган болгаш социалистиг революцияның үези эгелээн.

Кыдат революцияның баштайгы чадазының сорулгазы болза, империализмниң, феодализмниң болгаш бюрократтыг капиталдың тергиндээшкинин улус массалар ажылчын аңгының удуртулгазы-биле дүжүрери, чартык коллониалдыг, чартык феодалдыг ниитилелди чаа демократияның ниитилелинче хуулдурары болуп турган.

Кыдатка империализмниң, феодализмниң болгаш бюрократтыг капиталдың илерээшкини болза, гоминданның контрреволюстуг эрге-чагыргазы турган. Үргүлчүлелдиг революстуг демиселдиң чорудулгазында гоминданның контрреволюстуг эрге-чагыргазы узуткатынган болгаш ажылчын аңгының удуртукчу рольдуг ажылчыннар биле тараачыннарның эвилелинге үндезилетиген улустуң демократтыг диктатуразы тургустунган.

Революцияның кол айтырыы болза, эрге-чагырга дугайында айтырыг болур. Эрге-чагырга Коммунистиг партияның удуртканы улустуң холунче шилчээн. Ынчангаш кыдат революцияның баштайгы чадазының сорулгазы чедиишкиниг шиитпирлетиңген.

Чаа демократтыг күрүнениң туруп келгениниң баштайгы үш чылдарында хоорайның социалистиг чаартылгазы эгелээн: бюрократтыг капиталдың бүдүрүлгелери социалистиг бүдүрүлгелер болу берген, социалистиг улусчу банкы тургустунган, күрүне болгаш кооператив садыының четкизи калбарып турган. Хуунуң капиталистиг бүдүрүлгелери күрүне капитализмниң хевиринче шилчитинип турган. Ол-ла үеде чурттуң бүгү девискээрин долу хостаанының сөөлүнде көдээге демократтыг аграр реформазы чайгылыш чок боттанган турган.

Кыдат Улус Республиканың тургустунганы болза, Кыдатка социалистиг революцияның хөгжүлдезинге шиитпирлиг рольду ойнап турар ындыг факторларны амыдыралга болдурган. Ажылчын аңгының удуртукчу ролю турда, улустуң демократтыг диктатуразы болза, политика талазы-биле социалистиг фактор болур. Улус ажыл-агыйынга социалистиг секторнуң удуртукчу ролю болза, экономика талазы-биле социалистиг фактор болур.

Чаа демократтыг революцияның типилелгезиниң түңнелинде тургустунган чаа демократтыг ниитилел болза, социализмче орукка шилчиишкин үезиниң ниитилели болур. Ол дыка үргүлчүлелдиг шилчиишкин үезинде чуртка социалистиг болгаш социалистиг эвес элементилер хөделип турар. Чаа демократтыг Кыдаттың экономиказы ам үеде беш секторлардан тургустуйган: күрүне, кооператив, үүрмек бараанныг, күрүне капитализмниң сектору болгаш хүү капитализмниң сектору. Оларның аразында күрүне сектору социалистиг характерлиг, кооператив сектору—чартык социалистиг характерлиг. Шилчиишкиниң үезинде социалистиг болгаш социалистиг эвес секторларның аразында демисел чоруп турар. Улустуң демократтыг диктатуразының экономикага социалистиг секторнуң удуртукчу ролюнуң болгаш Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг лагерьниң чурттарының улусчу Кыдатка көргүзүп турар канчаар-даа аажок улуг дузаламчызының ачызында ажыл-агыйның күрүне-капиталистиг, хуу капиталистиг база үүрмек бараанныг секторлары доктаамал кызырлып турар, а социалистиг сектор калбарып турар болгаш Кыдаттың экономиказының кара-чаңгыс үндезини апаары чугаажок.

Кыдат революцияның ийиги чадазының сорулгазы болза, Кыдатка социалистиг ниитилелди тургузары болур. Ол улуг сорулганы чедип алыр төлээде бир талазында чурттуң социалистиг индустриализациязын чоорту боттандырары, өске талазында—көдээ ажыл-агыйга, кустарлыг бөдүүн үлетпүрге, хуу үлетпүрге болгаш садыга социалистиг чаартылганы чоорту боттандырары эргежок чугула. Айтырыгның бо ийи талалары сырый холбаалыг. Социалистиг индустриализация болза, хоорайга болгаш көдээге социалистиг чаартылгаларның материалдыг үндезини болур, а ол социалистиг чаартылгалар болза, чуртту чедиишкиннии-биле социалистиг индустриализастаарының чайлаш чок үүлү болур.

Кыдат Улус Республиканың тургустунганының сөөлүнде баштайгы үш чылдарда кыдат улус Кыдаттың Коммунистиг партиязының удуртулгазы, Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле чурттуң саң-экономиктиг байдалын быжыглаарынга улуг чедиишкиннерни чедип алган, улус ажыл-агыйын катап тургузарын чедиишкинниг дооскан. 1952 чылда үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының кол хевирлерин бүдүрүп үндүрери Кыдаттың дайын мурнундагы төөгүзүнде эң бедик деңнелди ашкан.

Үлетпүрүүн улус ажыл-агыйынга бот деңзизи өскен: экономиканың социалистиг-даа база социалистиг эвес-даа секторлары дыка хөгжээн; улустуң материалдыг чаагай байдалы көскүзү-биле экижээн. Улус ажыл-агыйын катап тургусканы планныг экономиктиг тургузуушкунга материалдыг байдалдарны белеткеп берген.

Тургузуушкуннуң бирги беш чыл планының 1953 чылда эгелээн боттаныышкыны болза, шилчиишкин үезинде партияның чиңгине шугумун чорударынга шиитпирлиг үе болур. Бирги беш чыл планының кол сорулгазы болза, аар үлетпүрүү хөгжүдүп тургаш, чуртту индустриализастаарынга үндезин суурлар тургузарынга күштерни мөөңнээри, улус ажыл-агыйынга социалистиг секторнуң бот деңзизин чайгылыш чок өстүрерин хандырары болур. Ындыг янзылыг хөгжүлдени чиик үлетпүр, көдээ ажыл-агый база чедип ап турар, бүдүрүлге өзүлдезиниң үндезиннеринге улустуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин бедидерин хандырар төлээде, көдээ ажыл-агыйга болгаш кустарлыг бөдүүн үлетпүрге, кооперасчыдылгага деткимче көргүстүнген турар.

Кыдат улустуң чоорту боттандырып турары чурттуң социалистиг индустриализациязы хамыктың мурнунда аар үлетпүрүүн хөгжүлдезин баш бурунгаар көрүп турар. Ол индустриализация социалистиг ниитилелдиң экономиктиг үндезинин салыр ужурлуг. Чуртту индустриализастаарын боттандырарынга кыдат улус Совет Эвилелиниң дуржулгазын ажыглап, совет улустуң оруу-биле чоруп орар.

Чуртту индустриализастаарын боттандырар сорулга-биле Кыдатта чаа үлетпүр бүдүрүлгелери туттунуп, ам бар үлетпүр бүдүрүлгелери чаартынып, капиталистиг үлетпүр бүдүрүлгелери чоорту чаартынып турар.

1953 чылда тудуушкунга күрүнениң капитал салыышкыннары бүгү бюджет чарыгдалдарының үштүү бир кезии болган. Ам 130 кол үлетпүр черлери деритинип турар. Оларның чамдыызы, чижээ, автоматчыткан хоолай-прокат заводу, рельсбал заводу болгаш Аньшаньның металлургия комбинадында № 7 домна ажыглалда кирген. Тос чаа демир оруктар, 5 муң километр чазаглыг оруктар тутунган. 1954 чылда чурт бодунуң бүгү күштерин үлетпүр черлерин болгаш демир оруктарны моон соңгаар-даа тударынче угландырар. Бо чылын 70 хире чаа болгаш чаартыкан заводтар база шахталар ажыглалга кирер. Оларның иштинде—хөмүр даш шахталары, электростанциялар, нефть болбаазырадып кылыр, металлургия, машина тудуунуң заводтары, өңнүг металлдар заводтары, пөс-таавы болгаш саазын фабрикалары база өске-даа бүдүрүлге черлери бар.

1953 чылда чурттуң үлетпүр бүдүрүлгелери бүдүрүлге планын 106 хуу күүсеткен. 1952 чылга деңнээрге продукция үндүрери 34 хуу улгаткан.

Капитал тудуушкуннарының талазы-биле план 96,8 хуу күүсетинген.

Совет Эвилелиниң көргүзүп турары бүгү таланың улуг дузаламчызы болза, Кыдатка индустриализацияны боттандырарының кол магадылалы болур. Совет Эвилелиниң чазааның болгаш улузунуң Кыдатка көргүзүп турар ак сеткилдиг, харам чок дузаламчызы Кыдаттың социалистиг индустриализациязын дүргедедиринге болгаш ооң социализмче чоорту шилчиирингe, а ол ышкаш Совет Эвилели баштаан тайбыңның болгаш демократияның лагериниң күштерлериң өзүлдезинге онза чүгула ужур-дузалыг болуп турар». (Дарга Мао Цзэ-дуннуң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. Маленковка Найырал, эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салганының дөрт чыл оонга холбаштыр телеграммазындан).

Совет чазак Кыдатка 141 бүдүрүлге черлерин тударынга болгаш чаартырынга дузалап турар. Ол эң улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тутканының сөөлүнде Кыдаттың индустриализациязы быжыг суурну алыр.

Кыдат улустуң чоорту боттандырар ужурлуу көдээ ажыл-агыйга социалистиг чаартылгалар болза, хожудангай, үүрмек бүдүрүкчүлүг хуу тараачын ажыл-агыйларны мурнакчы, бедик бүдүрүкчүлүг коллективтиг ажыл-агый болдурар төлээде хуу тараачын ажыл-агыйларны кооперасчыдар орук-биле чоруур ужурлуг. Бо херекке кыдат улус база-ла Совет Эвилелиниң дуржулгазын өөренип, совет улустуң оруу-биле чоруп орар.

Аграр реформазы кыдат көдээге феодалдыг мөлчүлгени чок кылган. 300 миллион ажыг эвээш черлиг болгаш чери чок тараачыннар 47 хире миллион гектар черни алган. Тараачыннар 50 миллион тонна тараанын өртээнге деңнежир чыл бүрүзүнүң хөлезилел төлевириндeн уштунган. Тараачыннарның бүдүрүлге идепкейи аажок өскен.

Коммунистиг партияның шын политиказының ачызында бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылга болгаш көдээ ажыл-агый кооперациязы дээш шимчээшкин бо чылдарда хүн-бүрү өзүп турган. 1953 чылдың декабрьда 47.900 муң ажыг тараачын өрегелер бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың түр база доктаамал бөлүктеринге болгаш көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтеринге кирип турган. Ол болза, бүгү тараачын ажыл-агыйларның 43 хуузу болур. Чуртта бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың 10 миллион хире түр болгаш доктаамал бөлүктери бар. Бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың түр бөлүктеринде үүгле күш-ажыл ниитилежип турар, бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың доктаамал бөлүктеринде ниити күш-ажылга үндезилеп күш-ажылдың чамдык аңгылаашкыны болгаш чамдык кезиинде бүдүрүлгениң чепсек-хөрекселдерин кады ажыглаары боттанып турар.

Черлерин каттыштырган болгаш бүдүрүлгениң чепсек-хөрекселдерин улуг кезиинде кады ажыглаарын боттандырып турар көдээ ажыл-агыйын бүдүрүлге кооперативтери чуртта 14 муң ажыг санатынып турар. Оларда 273 муң ажыг тараачын ажыл-агыйлар киржип турар.

Бот-боттарынга күш-ажылчы дузалажылганың бөлүктериниң суурунга хөгжүп турар көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтери чартык социалистиг характерлиг. Моон соңгаар оларның хөгжүлдези колхоз тургузуунуң чогуур хевирлериниң оруу-биле чоруур болгаш олар социалистиг характерлиг болур.

Ам үеде көдээ ажыл-агыйга кооперасчыдылга дээш шимчээшкин хүн келген тудум-на улам улуг калбарыышкынны болгаш ужур-утканы ап турар. Ынчанган эргежок чугула сорулга болза, көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативтериниң санын 1954 чылда 35800 чедирери болур.

Партияның чиңгине шугумун боттандырып турар кыдат улус Совет Эвилелинде социалистиг тургузуушкуннуң байлак дуржулгазын өөренип турар, Чангыс аай, найыралдыг өскүле кылдыр каттышкан кыдат улус Совет эвилели ышкаш күчүлүг социалистиг күрүнени тургузар дээш демисежип турар.

Чжан Вень-тяньның КУР-ның даштыкы херектер министриниң оралакчызынга томуйлаан

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң медээлеп турары болза, Кыдат Улус Республиканың улустуң Төп чазаа Чжан Вень-тяньны даштыкы херектер министриниң оралакчызынга томуйлаан. Чжан Вень-тянь болза, Кыдат Улус Республиканың ССРЭ-де онза болгаш бүрүн эргелиг элчининге моон соңгаар-даа хевээр артар.

(СЭТА).

Совет херээженнерниң төлээлериниң Индонезияда барганы

ДЖАКАРТА. «Хариан Ракьят» солуннуң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, Суракарта деп улуг хоорайга совет херээженнериң төлээлериниң чеде бергениниң үезинде аңаа ужуражыры-биле Индонезияның херээженнериниң демократтыг федерациязының муң-муң кежигүннери, өөреникчилер, бажың эдилери үнгеннер. Ол ужуражыышкын найыралдың чыскаалы кылдыр хуулган. Төлээлериң удуртукчузу А. Холопова чыылганнарга Совет Эвилелиниң херээженнериниң мурнундан байыр чедирген. Муң-муң кижилер аңаа харыы кылдыр тайбың дугайында ырыны ырлаанчар.

Совет төлээлер Суракарта болгаш Джокьякарта хоорайларының ажылчы чоннары-биле ужуражыышкынларга, митингилерге болгаш хуралдарга баары-биле он-он чалалгаларны алганнар.

(СЭТА).

„Бразилияның национал хосталгазы дээш“ конференцияның кыйгырыы

НЬЮ-ЙОРК. Бразилияның «Импренса популар» солуну «Бразилияның национал хосталгазы дээш» конференцияның кыйгырыын парлаан.

Бразилияның чазаа чурттуң экономика талазы-биле хосталгазының политиказын болгаш даштыкы монополияларга удур угланган политиканы чорударын, Каттышкан Штаттар-биле шериг дугуржулгазын үзерин, даштыкы капиталдың контрольдап турары нефть болгаш үлетпүрүүн өске-даа адырларын национализастаарын, бүгү демократтыг хосталгаларны катап тургузарын конференция негеп турар.

(СЭТА).

Массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаары дээш Норвегияда шимчээшкин

ОСЛО. «Фрихетен» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, херээженнерниң Бүгү-делегей демократтыг федерациязының норвег секциязының тус чер салбырының инициативазын ёзугаар Ларвик хоорайга митинг болган. Аңаа Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү пастор Форбекк «Тайбыңны камгалап алыр төлээде үүнү кылып болур бис» деп темалыг илеткелди кылган.

«Массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаары болгаш чепсегленишкиннерни кызырары дээш демиселди деткиринче Ларвикке болган улустуң митинги стортингини болгаш чазакты кыйгырып тур — деп митингиниң киржикчилериниң бир үн-биле хүлээп алган резолюциязында чугаалап турар.—Бистер оонбиле кады шериг албанын эрттирер хуусааны узадырының дугайында стортингиниң шиитпири-биле холбаштыр ханы хомудалывысты илередип тур бис».

(СЭТА).

Мурнуу Кореяда америк шериглериниң өөредилгезин чорудар деп турар

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, америк тала апрельдиң 20-ден эгелээш июнь 25-ке чедир Кореяга шеригниң белеткел өөредилгелерин чорудар деп шиитпирлээн болуп турар.

Женеваның чөвүлел хуралының бүдүүзүнде шериг өөредилгелерин чорудары дүшкүүрлүг байдалды тургузарынче, Кореяда тайбыңчыдылганың быжыг эвес шынар байдалын хевээр артырарынче, харын ону күштелдиреринче болгаш кедизинде барып Корей айтырыгны тайбың шиитпирлеп таарыштырарын үзеринче угланган дээрзинде чигзиниг чок деп Синьхуа агентилели айтып турар.

(СЭТА).

Франциянның чагырыкчы бөлүктеринде чөрүлдээлер

ПАРИЖ. «Европаның камгалал ниитилежилгезин» («европа армиязын») тургузарының дугайында керээниң удурланыкчыларының болгаш талалакчыларының аразында демиселдиң чидигленгени-биле холбаштыр сөөлгү хүннерде Францияның политиктиг байдалы кончуг дүшкүүрлүг болуп турар. Парламентини чапсарладыпкан соон дарый Ланьель министрлер чөвүлелиниң хуралын чыылдырган болгаш үстүнде айытынган керээ-биле холбаштыр Францияга «магадылалдар» дээр чүвени Англияның тыпсырының дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн саналдаан. Ол «магадылалдар» Англияның келир үеде «европаның камгалал ниитилежилгези-биле» кады ажылдажылгазының дугайында дугуржулга шинчилиг болуп турар. Телеграф агентилелдериниң дыңнадыларындан алгаш көөрге, ол дугуржулганы кылыры француз парламентиниң «европаның камгалал ниитилежилгезиниң дугайында» керээни күштүг болдуруп бадылаарын дүргедедириниң ээлчеглиг оралдажыышкыны болуп турар. Бо керээниң Францияга онаап турары ышкаш ындыг хүлээлгелерни Англия бодунга албайн турар. Англия болза, «амгы тодаргай эвес байдал турбушаан турда», ол шериглерин Европага хевээр артырарын болгаш «европаның камгалал ниитилежилгезиниң» удуртур органынче хайгааракчылар чорударын чүгле аазап турар.

Министрлер чөвүлелиниң хуралынга чазак кежигүннериниң аразынга чидиг чөрүлдээлер үүнүп келген. «Социал хөделиишкиниң республиканчы эвилелиниң» кежигүнери министрлер болгаш радикалдар ол керээниң дугайында айтырыгны далажып чугаалажырынга, а ол ышкаш англи «магадылалдарның» чогум утка-шынарынга удурланып турганнар.

«Комба» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, министрлер чөвүлелиниң хуралынга дугуржулга төлевилелин чугаалажып көөрү кандыгдаа тодаргай түңнелге чедирбээн болгаш «хурал аажок шуугаазыннаг байдалда хагдынган».

Ындыг турбуже апрель 13-те даштыкы херектер министерствозу «европаның камгалал ниитилежилгези-биле» Англияның кады ажылдажылгазының дугайында дугуржулгага ат салдынганын чарлаан.

Бо дугайты «социал хөделиишкиниң республиканчы эвилелиниң» парламент бөлүүнүң даргазы Шабан-Дельмас даштыкы херектер министерствозунуң дыңнадыы «даштыкы херектер министерствозунуң болгаш чазактың санал-оналын эвес, харын үүгле Бидонуң бодуунуң санал-оналын» илередип турар тур деп медеглээн.

Тускай чыылдырган хуралдың соонда «социал хөделиишкиниң республиканы эвилелиниң» парламент бөлүү «европаның камгалал ниитилежилгезин» бодунуң өжээнниг көрүп турарын база дагын бадыткаан болгаш чазакка ооң төлээлекчиниң моон соңгааргы киржилгези ол чазактың керээни күштүг болдурбадылаар дээш ыйыышкынныг хөделиишкиннери турда канчап-даа таарышпас деп медеглээн.

(СЭТА).

Америк миссионерлериниң ажыл-чорудулгазының дугайында

ДЕЛИ. «Амрита Базар патрика» солун Индияда америк пропаганданың методтарын сойгаландыр илередип турар үүлдү парлаан. «АКШ-тың күрүне департаментизи пропаганда сорулгаларынга чыл бүрү миллион-миллион долларны чарыгдап турар. Ам американнар Азияже угландырган бодунуң пропагандазының кол кезиин Индияда мөөңнеп турарлар. Американнар боттарының хөй хемчээлдиг парлалга кылыгларын Индияның рыногунче октап турар» деп ол солун бижип турар. Англи дыл кырында парлаан үүлдү номчуп билир-даа, билбес-даа, телефоннуг-ла кижиже «Америкэн рипортер» солунну чорудуп турар. Ол бүгүнү АКШ-тың элчин черинин болгаш америк консул черлериниң удуртулгазы-биле Индияда ажыы-биле чорудуп турар.

«Индияның эрге-ажыктарынга хора чедирип турар» ол пропагандага төнчүүү салырынче үүлдүү автору кыйгырып турар.

(СЭТА).

Грециядa америк үжар-чүүл базаларының тудуушкуну

АФИНЫ. Мурнуу Европа зоназында Соңгу-атлантика блогунуң шериг-агаар күштериниң командылакчызы турган генерал Шлеттер Афиныдан Турцияже апрель 7-де аъттанып чоруп тура, Анхиалоста америк агаар базазының тудуушкуну доозулган база Критте болгаш Пелепоннесте ийи улуг базаларны тудуп тургузар талазы-биле ажылдар дооступ турар деп медеглел кылган. Суд районга (Крит ортулукта) аэродромнуң тудуушкуну база программада көрдүүп турар деп ол медеглээн.

(СЭТА).

„Европа армиязының“ дугайында

РИМ. Премьер-министр Шельба депутаттар палатазынга «Европаның камгалал ниитилежилгезиниң» дугайында дугуржулганы күштүг болдуруп бадылаарының дугайында төлевилелди киирген. Хоойлу төлевилели болза, даштыкы херектер комиссиязының кежигүннеринден, акшаа хөреңги айтырыгларының талазы-биле комиссиядан, депутаттар палатазының национал камгалал комиссиязындан тургустунган тускай комиссияга баш бурунгаар чугаалажып көөрү-биле дамчыдып бердинген турар.

(СЭТА).

1954 чылдың апрель 26-да понедельникте Культура эргелелиниң типографиязының клубунга кадык камгалалының талазы-биле **«Ижин-шөйүндүүн халдавырлыг аарыглары»** деп темалыг лекция болур. Лекцияның эгелээри кежээкинин 7 шакта.

Кирери хостуг.

Тыва областың санитар чырыдыышкын бажыңы.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

Күрстрахка амы-бот камгалалы болза, ажылчы чоннарның материалдыг байдалын быжыглаарының сорулгазынга бараан болур.
Амы-бот камгалалының керээлерин чарыңар!
Камгалалга үзүктелиишкинни болдурбаңар!

Күрстрахтың инспекциязынга азы агентизинге барыңар.
Күрстрахтың баштаар чери.

Күрстрахтың районнар инспекциялары **бажың херекселдерин:** (мебельди, идик-хепти, музыка херекселдерин, бижик болгаш даараныла машиналарын, радио туруштарын, чадаг-тергелерни болгаш өске-даа чүүлдерни) камгалап турар.

Эт-херекселдериң өрттен, үерден болгаш өске-даа чаягаар болуушкуннардан чок болдунар азы үрелир таварылгада Күрстрах камгалал эгидиишкинин төлеп берип турар.

Камгалалдың керээлерин чарары-биле азы катап тургузары-биле Күрстрахтың инспекциязынга азы агентизинге барыңар.

Күрстрахтың баштаар чери.

РЕДАКЦИЛИНҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чаваа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

ТС—01751 Культура эргелелиниң типографиязы